

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 12/2009 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk och lagen om avträ- delsestöd för lantbruksföretagare

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 22 oktober 2009 en proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk och lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare (RP 205/2009 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Katriina Pessa, jord- och skogsbruksministeriet
- lagstiftningsråd Jyri Inha, finansministeriet
- jurist Maire Lumiaho, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
- ordförande Holger Falck, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- juristsekreterare Aimo Guttorm, Sametinget

- ombudsman Pertti Viik, Renbeteslagsföreningen
- ansvarsområdeschef Ulla Mehto-Hämäläinen, Mellersta Finlands arbets- och näringscentral
- lantmäteriråd Markku Markkula, Lantmäteriverket
- pensionsförsäkringsdirektör Pentti Saarimäki, Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt (LPA).

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- justitieministeriet
- finansministeriet
- social- och hälsovårdsministeriet
- Finlands Kommunförbund
- Landsbygdsverket
- Norra Karelen arbets- och näringscentral
- Norra Österbottens arbets- och näringscentral.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslår regeringen att stödsystemet enligt lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk ska fortsätta och att lantbruksföretagare som 2011–2014 upphör med att bedriva jordbruk på det sätt som anges i lagen ska kunna få avträdelsestöd. Utifrån den gällande la-

gen kan stöd beviljas för avträdelser som genomförs senast 2010.

Avträdelsestödet hör till de strukturstöd som beviljas jordbruket. Det kan betalas till lantbruksföretagare som har fyllt minst 56 och högst 65 år. Minimialdern varierar beroende på hur avträdelserna genomförs och på släktskapsförhållan-

det. För att få stöd måste lantbruksföretagaren upphöra helt med att bedriva kommersiellt jordbruk. Avträdelsen kan ske i form av en generationsväxling på lägenheten eller genom överlåtelse av lägenhetens åkermark som tillskottsmark till en annan jordbrukare. Det är på motsvarande sätt också möjligt att upphöra med att bedriva renhushållning.

Avträdelsestödet betalas i form av ett grundbelopp och en kompletteringsdel. Grundbeloppet motsvarar invalidpension enligt lagen om pension för lantbruksföretagare och kompletteringsdelen sjukpension enligt folkpensionslagen. Grundbeloppet baserar sig på arbetsinkomsten enligt den försäkring som avses i lagen om pension för lantbruksföretagare. Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt beviljar och betalar stödet.

Lagen ska i huvudsak fortsätta att gälla på de villkor som anges i den gällande lagen, men med vissa preciseringar och ändringar. Bland änd-

ringarna kan nämnas möjligheten att före avträdelse överlåta delar av en lägenhet till nyskifte utan att personen samtidigt mister rätten till avträdelsestöd, en ökning av arealen på den jordbruksmark som bibehålls i samband med avträdelse, en översyn av stödvillkoren vid överlåtelse av en lägenhet till flera förvärvare och vissa lättnader vid upphörande med att bedriva renhushållning. Om överskridning av förvärvsinkomstgränsen överskrids ska återkravet av avträdelsestöd ändras så att följderna inte blir oskäliga. Ändringarna i återkravet av avträdelsestöd ska tillämpas också på stöd som fortfarande betalas i enlighet med den tidigare lagen.

Lagarna avses träda i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning av statsrådet, med undantag av 33 § 1 mom. och 34, 35 och 51 § i lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk, som avses träda i kraft den 1 januari 2010.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Jordbruket i Finland baserar sig i huvudsak på jordbruk på gårdsbruksenheter av typen familjejordbruk, påpekar regeringen i propositionen. Lägenheterna ägs fortfarande till ca 96 procent av privata jordbrukare och de drivs av jordbrukaren och hans eller hennes familjemedlemmar. Mindre än en procent av jordbruken är bolagiserade. Av gårdsbruksenheter är cirka sju procent jordbrukssammanslutningar, dvs. huvudsakligen gårdsbruksenheter där flera jordbrukare bedriver jordbruk tillsammans och där de områden och byggnader som hör till lägenheten besitts antingen genom ägande eller arrendering.

Det har länge varit ett strukturellt problem inom jordbruket i Finland att gårdarna är små och att jordbrukarna är gamla. Trots varierande stödatgärder är medelstorleken på finska gårdsbruksenheter fortfarande 36 hektar, men andelen lägenheter innefattande åker på över 50 hektar har stigit till 22 procent av alla gårdsbruksenheter, framgår det av propositionen. Samtidigt

som lägenheterna har blivit större har den genomsnittliga åldern bland jordbrukarna stigit. Detta gör att jordbruksstrukturen måste vidareutvecklas för att stärka de små gårdarna och att det behövs åtgärder för att livskraftiga gårdar ska överföras till kommande generationer långsiktigt och metodiskt och att allt detta görs vid rätt tid. Detta betyder att gårdarna på ett tillräckligt tidigt stadium måste få en kvalificerad ung jordbrukare som tar ansvar för verksamheten och är beredd att göra investeringar för att trygga verksamhetsmöjligheterna. Det i sin tur betyder normalt att den äldre jordbrukaren måste överlåta gården till den unga jordbrukaren redan innan han eller hon själv får ålderspension. Om inte försörjningen för den överlåtande jordbrukaren och maken, som kanske också har arbetat på gården, samtidigt kan tryggas, är det sällan möjligt att upphöra med jordbruket före ålderspension.

När investeringarna i jordbruket ökar, binder det mer kapital, framhåller utskottet. I takt med

att gården växer blir det en allt större fråga att överföra den på nästa generation.

Man har delvis försökt lösa problemen med hjälp av stödsystem för lantbruksföretagare där målet har varit att få äldre jordbrukare att sluta med lantbruksnäringen allt tidigare och att göra det på ett sätt som förbättrar gårdens och rennäringens struktur. Stödsystemen tar sikte på att förbättra gårdsstrukturen genom att åkrar på små jordbruk får överföras till ett annat jordbruk som tillskottsområde. Dessutom är tanken att ändra åldersstrukturen bland jordbrukarna genom att tillåta generationsväxling med hjälp av stödordningar för förtidspensionering före ordinarie pensionsålder. Inom rennäringen har renar kunnat överlåtas som tillskottsrenar till någon annan som bedriver rennäring eller en renbesättning med tillhörande gård till den som tar över rennäringen.

Det är nödvändigt att avträdelsestödet får finnas kvar. För fortsatt livsmedelsproduktion i Finland behövs det tillräckligt många generationsväxlingar, men också personer som fortsätter med verksamheten och är villiga att göra investeringar. Dessutom är det alltså viktigt att generationsväxlingen görs vid rätt tidpunkt för den som fortsätter eftersom stödet är nödvändigt för att de som överlåter jordbruket ska kunna försörja sig. Stöd villkoren måste vara så utformade att så många livsdugliga gårdar som möjligt kan genomgå generationsväxling om det finns någon som tar över.

Målet är att med hjälp av stödet genomföra generationsväxling på i medeltal 500 gårdar per år, framhåller regeringen. Med beaktande av de områden som förvärvarna redan har är målet att de gårdar som överförs till förvärvarna ska bestå av i genomsnitt 50 hektar jordbruksmark. Överlåtelserna av mark som tillskottsområde ökar som regel storleken på gårdarna, men också då är förvärvaren yngre än avträderen och därmed förbättras åldersstrukturen i dessa fall.

Regeringen föreslår att avträdelsestödet ska fortsätta och att lantbruksföretagare ska kunna sluta med jordbruk på grundval av avträdelse som görs 2011–2014. Förutsättningarna, villkoren och stödkriterierna ska huvudsakligen

vara desamma. Åldersgränserna ska vara desamma. Den lägsta åldern för avträdelse mellan nära anhöriga ska vara 56 år och mellan andra 60 år. Inom rennäringen ska åldergränsen alltid vara 56 år. Samtidigt ska maken eller maken till företagaren som uppnått avträdelseåldern och syskon till den som bedrivit jordbruk fortfarande kunna avstå när de är högst fem år yngre. I dessa fall börjar utbetalningen precis som tidigare först när de har nått avträdelseåldern.

I propositionen ingår inget förslag om att arrendering av åkermark ska ingå i avträdelsesystemet. Så sent som i fjol ingick utarrendering som tillskottsmark i systemet. Det har varit ett populärt alternativ att arrendera ut åkrar som tillskottsområden så länge det har varit tillåtet. Drygt 60 procent av överlåtelserna av mark som tillskottsområde har varit utarrendering av åkermark. Överlåtelse av mark som tillskottsområde har stått för en betydligt större andel av alla avträdelser än under de perioder då bara överlåtelse inklusive äganderätt har varit ett kriterium för att få stöd.

Utskottet påpekar att åkrar tas över av yngre jordbrukare mycket tidigare om de får överta mark som tillskottsområde genom arrende. Nye tablerade lantbruksföretagare som inte genast kan köpa mark arrenderar gärna mark av den som ansöker om avträdelsestöd. I dessa fall påverkas jordbruksstrukturen främst genom att gårdarna blir större. Dessutom bör man komma ihåg att lantbruksföretagarna kanske fortsätter längre, alltså ända fram till ålderspension, om inte utarrendering är ett av alternativen. I en del fall kan åldergränsen för överlåtelse av mark som tillskottsområde (60 år när åkermark överlåts till andra än nära anhöriga) leda till att de som inte vill ge över sina åkrar permanent till någon annan än en nära anhörig hellre fortsätter tills de fyller 63 år och kan få ålderspension.

Utskottet framhåller att unga lantbruksföretagare som satsar på sina gårdar kan få tillskottsmark betydligt fördelaktigare och till rimligare kostnader än genom att köpa om de ges möjlighet att arrandera åkermark. Då underviker de också att skuldsätta sig alltför mycket. Därför föreslår utskottet i detaljmotiven att utarrende-

ring av åkermark ska återinföras i alternativen inom avträdelsestödet. Kostnader och andra effekter bör följas upp och åtgärder vidtas i förekommande fall.

Det är en viktig ändring att regeringen föreslår att jordbruksmark före avträdelse ska få överlåtas till nyskifte eller ägoreglering utan att det betraktas som uppsplittring. I sitt svar (RSv 91/2006 rd) på regeringens proposition med förslag till lag om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk (RP 34/2006 rd) förutsatte riksdagen utifrån utskottets betänkande att den ändring av bestämmelserna som krävs för att systemet med avträdelsestöd ska kunna tillämpas vid ägoregleringar sker i form av ett separat välförberett lagstiftningsprojekt.

Utskottet noterar också att lagförslaget tillåter att en gård delas för att underlätta överlåtelse av en gård med flera ägare eller en gård som består av flera gårdar. Om den till exempel är en beskattningssammanslutning ska sammanslutningen kunna upplösas före eller vid överlåtelsen. En förutsättning är bland annat att gården ursprungligen har bildats av flera gårdar eller att den på ett funktionellt sätt kan delas upp på flera gårdar.

Det är också en nödvändig ändring att renar vid rennäring ska få överlåtas till flera personer om det för var och en av dem bildas en renbesättning på minst 150 livrenar och de får minst 20 livrenar var. Makar till dem som bedriver rennäring ska också kunna avstå från näringen vid olika tidpunkter. Enligt propositionen har makarna olika renmärken som separat avkastningsbeskattning grundar sig på. Det handlar inte produktionsmässigt om ett gemensamt företag på samma sätt som när makar tillsammans äger en gård inom jordbruket, även om det också när rennäringen upphör krävs att personen äger en renhushållningslägenhet eller en därmed jämförbar lägenhet.

Utskottet noterar vidare att ikraftträdande-betsämelsen har kompletterats med förlängd giltighetstid för villkorliga beslut som meddelas 2010. Slutlig avträdelse enligt den gällande lagen ska vara tillåten i två månader efter att den föreslagna lagen träder i kraft, det vill säga till

och med den sista februari 2011. Övergångsbetsämelsen är mycket välkommen. Många generationsväxlingar och överlåtelser görs kring årskiftet och övergångsperioden på två månader hindrar då onödiga problem i skarven mellan lagändringarna.

Sammanfattningsvis finner utskottet propositionen nödvändig och bra. Följaktligen tillstyrker utskottet lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk

4 §. Avträdelse. I den allmänna motiveringen framhåller utskottet att det är nödvändigt att ha kvar möjligheten att arrendera åkermark vid överlåtelse. Därför föreslår utskottet att 1 och 2 mom. i den gällande lagen ska stå kvar.

Vidare föreslår utskottet att 3 mom. 1 och 2 punkten ska stå kvar.

8 §. Villkor som gäller avträdares ålder. Med hänvisning till ändringen i 4 § föreslår utskottet att 1 mom. 3 punkten kompletteras med att åkermark ska få arrenderas ut som tillskottsområde till förvärvarens eller dennes makes gård.

16 §. Överlåtelse som tillskottsmark till lantbruksföretagare (Ny). I den allmänna motiveringen lyfter utskottet särskilt fram unga jordbrukare som satsar på sin gård. Utskottet föreslår att 2 mom. i den gällande paragrafen kompletteras med arrendevillkoret att förvärvaren inte får ha fyllt 40 år. I syfte att förbättra lägenhetsstrukturen ändrar utskottet det gällande 3 mom. till att förvärvarens gård vid utarrendering måste ligga i omedelbar närhet av åkermarken. Genom förordning av statsrådet ska det föreskrivas om det längsta tillåtna avståndet.

23 §. Antalet förvärvare. Med hänvisning till ändringen i 4 § lägger utskottet till ett nytt 4 mom. Det föreskriver att skyldighet enligt 2 mom. att åta sig att behålla åkrarna oskiftade i

sin ägo och besittning också gäller besittning som grundar sig på utarrendering.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

godkänner lagförslag 2 utan ändringar och

godkänner lagförslag 1 med ändringar (Utskottets ändringsförslag).

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av lagen om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen av den 21 juli 2006 om stöd för upphörande med att bedriva jordbruk (612/2006) (*utesl.*) 42 § 3 mom. och 43 § 5 mom.,

ändras 2 § 1 mom., 3 § 1 mom. 1 punkten, 4 § 3 mom. 3 punkten, 8 § 1 mom. 3 punkten, 9 § 3 mom., 11 §, 12 § 1 och 2 mom., 15 § 1 mom. 3, 4 och 6 punkten samt 3 mom., 16 § 2 och 3 mom., 23 §, 24 § 1 mom. 2 punkten, 25 §, 26 § 2 mom. 2 punkten, 33—35 §, 43 § 4 mom. 51, 53 och 67 §, samt *fogas* till lagen en ny 17 a §, till 26 § ett nytt 3 mom. och till lagen nya 26 a och 43 a §, som följer:

2—3 §
(Som i RP)

4 §
Avträdelse

(1 och 2 mom. *utesl.*)
Avträdelsen anses ha skett när
(1 och 2 punkten *utesl.*)
(3 punkten som i RP)

8 §
Villkor som gäller avträdarens ålder

Ett villkor för avträdelsetöd är att avträdaren har fyllt

3) 60 år, om avträdelsen sker genom överlåtelse av gårdsbruksenhets åkermark och produktionsbyggnader för att genomföra en generationsväxling på gårdsbruksenheten och förvärvaren inte är en person som avses i 1 punkten eller genom överlåtelse av gårdsbruksenhets åkermark som tillskottsmark till förvärvarens eller dennes makes gårdsbruksenhet *och förvärvaren inte är en person som avses i 1 punkten eller genom utarrendering av gårdsbruksenhets åkermark som tillskottsmark till förvärvarens eller dennes makes gårdsbruksenhet.*

9, 11, 12 och 15 §
(Som i RP)

16 § (Ny)

Överlåtelse som tillskottsmark till lantbruksföretagare

Upphörandet med att bedriva jordbruk kan (utesl.) också ske så att avträdaren arrenderar ut gårdsbruksenhets åkermark i delar eller som en helhet som tillskottsmark för bedrivande av jordbruk till en eller flera förvärvare som uppfyller villkoren i 1 mom. 1, 2, 4 och 5 punkten och som inte har fyllt 40 år vid avträdelsen.

En i 1 mom. avsedd förvärvares gårdsbruksenhet skall vara belägen på ett sådant avstånd från den åkerareal som överlåtits som tillskottsmark att gemensam odling är möjlig. *Förvärvarens gårdsbruksenhet ska vara belägen i omedelbar närhet av åkerarealen, om avträdaren arrenderar ut åkerareal till en förvärvare enligt 2 mom. Genom förordning av statsrådet föreskrivs det om maximiavståndet för tillskottsmarken.*

17 a §
(Som i RP)

23 §

Antalet förvärvare

(1—3 mom. som i RP)

Det som i 2 mom. sägs om skyldigheten att förbinda sig att behålla åkrarna oskiftade i sin ägo och besittning gäller också besittning på grundval av utarrendering. (Nytt 4 mom.)

24—26 a, 33—35, 43 och 43 a, 51, 53 och 67 §
(Som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen

(Som i RP)

Helsingfors den 4 december 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jari Leppä /cent
vordf. Pertti Hemmilä /saml
medl. Lasse Hautala /cent
Hannu Hoskonen /cent
Anne Kalmari /cent
Johanna Karimäki /gröna
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd
Mats Nylund /sv

Pentti Oinonen /saf
Klaus Pentti /cent
Petri Pihlajaniemi /saml
Erkki Pulliainen /gröna
Kari Rajamäki /sd (delvis)
Arto Satonen /saml
Katja Taimela /sd
ers. Matti Kangas /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Carl Selenius.

RESERVATION

I slutfasen av behandlingen lyftes möjligheten att behålla alternativet att genom utarrendering överlåta tillskottsmark i lagen fram, i motsats till vad regeringen föreslår. Lantbruksproducenter och unga jordbrukare har ständigt problem med att få tillskottsmark för att trygga en positiv struktur på sin gård. I många olika sammanhang, bland annat i arbetsgruppen ledd av statssekreterare Sailas, har det sagts att det behövs snabba lösningar för att unga jordbrukare ska få tillskottsmark. Den lösning som regeringspartierna drev i jord- och skogsbruksutskottet medverkar inte till att unga jordbrukare lättare ska få köpa åkermark. I stället tillåter den genom sken-

jordbruk att man missbrukar jordbruksstöden och låter EU-stöden rekaptalisera åkerarealerna.

Regeringen bör snabbt tillsätta en arbetsgrupp för att utreda möjligheterna för unga jordbrukare att få tillskottsmark fördelaktigt. I mitt tycke hade regeringens ursprungliga förslag satt betydligt större press på jordbrukarna att tillhandahålla tillskottsmark genom försäljning. Det hade inte heller öppnat för möjligheten att bland annat genom skenjordbruk försvåra för unga jordbrukare att få tillskottsmark och penningmässigt utnyttja deras behov av mer mark och missbruka EU-stöden.

Helsingfors den 4 december 2009

Kari Rajamäki /sd